

สังคมและเศรษฐกิจชุมชนปากข้าวสาร อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี : กรณีศึกษากลุ่มทำครกหิน
(THE SOCIO-ECONOMIC STUDY OF PAKKHAOSAN COMMUNITY, MUANG DISTRICT, SARABURI PROVINCE : A CASE STUDY OF A STONE MORTAR PRODUCTION GROUP.)

ชูใจ สหัสดี ๔๑๓๖๕๘๕ LCRU/M

ศศ.ม. (พัฒนาชนบทศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : ภัททิยา ยิมเรวัต, ยงยุทธ บุราสิทธิ์, พรทิพย์ อุตุภรณ์

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง สังคมและเศรษฐกิจชุมชนปากข้าวสาร อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี กรณีศึกษากลุ่มทำครกหิน ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาไว้ ๓ ประเด็นหลักคือ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อศึกษาปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่ส่งผลให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง และเพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของชุมชนต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพจากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนเกิดจากพัฒนาการกระบวนการผลิตของชุมชน ที่พัฒนาจากอาชีพชาวนาสู่ช่างตีครกหิน บนเส้นทางการพัฒนาดังกล่าวได้สร้างนายทุนผู้ควบคุมกระบวนการทำครกหิน และผู้สูญเสียอาชีพทำครกหิน ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดภาวะการณดังกล่าวมีทั้งปัจจัยภายในชุมชนเอง คือ ๑) เกิดจากการนำนวัตกรรมใหม่เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิตครกหิน ๒) ระบบการผลิตครกหินและชุมชนพัฒนาเข้าสู่กระบวนการผลิต และการบริโภคที่เกี่ยวข้องกับตลาดสมัยใหม่ ๓) กระบวนการทำครกหินแบบใหม่ไม่มีพื้นที่ให้กับสมาชิกภายในชุมชนทุกคนดังเช่นกระบวนการผลิตครกหินแบบเก่า ๔) เจ้าเก่าหรือพ่อค้าครกหินภายในชุมชนได้เติบโตและเข้มแข็งจนสามารถควบคุมกระบวนการในการผลิตครกหินได้ทั้งหมด และปัจจัยภายนอกที่เป็นแรงบีบ คือ (๑) ตลาดรับซื้อครกหินผลักดันให้กระบวนการการผลิตครกหินเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย (๒) หน่วยงานราชการมีส่วนสนับสนุนให้กระบวนการในการผลิตครกหินเปลี่ยนแปลงไป และ (๓) แรงผลักดันเกิดจากความต้องการแรงงานในภาคอุตสาหกรรม เหตุผลดังกล่าวมาส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลง และต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อตอบสนองต่อระบบการผลิตแบบใหม่ที่เกิดขึ้น โดยการปรับตัวเกิดขึ้นในสองลักษณะคือ สามารถปรับตัวให้เข้ากับระบบการผลิตครกหินแบบใหม่ได้ และการปรับเปลี่ยนเข้าสู่กระบวนการผลิตแบบใหม่คือกลายเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม

งานศึกษาชิ้นนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การเปลี่ยนแปลงกระบวนการในการผลิตของแต่ละชุมชนจัดเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดโครงสร้างทางสังคมและเศรษฐกิจ การจะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้รัฐหรือผู้เกี่ยวข้องควรตระหนักให้ถี่ถ้วนว่าควรดำเนินการหรือมีบทบาทอย่างไรที่จะเอื้อให้คนในชุมชนอันหมายถึงคนส่วนใหญ่ สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถธำรงความเป็นชุมชนไว้ได้

คำสำคัญ : สังคมและเศรษฐกิจ, การศึกษาชุมชน, จังหวัดสระบุรี

THE SOCIO-ECONOMIC STUDY OF PAKKHAOSAN COMMUNITY, MUANG DISTRICT,
SARABURI PROVINCE : A CASE STUDY OF A STONE MORTAR PRODUCTION GROUP.

CHUJAI SAHASSADEE 4136589 LCRU/M

M.A. (RURAL DEVELOPMENT STUDIES)

ADVISOR : PATTIYA JIMREIVAT, YOUNGYUTH BURASITH, PORNTHIP USUPARAT

ABSTRACT

The objectives of this socio-economic study of the Pakkhaosan community in Saraburi were : to do a case study of a stone mortar production group, to study changes of the socio-economic structure in the community, to investigate external and internal factors affecting the changes, and to investigate the adjustment in the way of life of community members due to the changes. A qualitative research method was used to analyze the data.

The study results revealed that the changes stemmed from the development of production process from agrarian to a pre-industrial system of stone mortar production. On the road to development, capitalists, who controlled the production process and community members, who lost their mortar producing occupations, were created. The factors contributing to the changes were both internal and external. Internal factors included (1) the implementation of innovations in the production process, (2) the production system and the community being led into a production process and consumption style, which were related to a style of modern market, (3) a new production process in which workers are made redundant by manufacturing equipment, and (4) buyers or traders being so empowered that they could control all of the production process. The external factors were (1) market forcing the change in the production process and affecting a change in the community's way of life, (2) the bureaucratic system promoting the change in the production process, and (3) a pull factor due to labor needs in the industrial sector. The result was that adjustment to a new way of life was made in response to the new production process. The adjustment was of two kinds: being able to adjust to a new mortar production process and becoming laborers in the industrial sector.

The study findings indicated that changes in the production process were important conditions in defining the socio-economic structure of each community. To enable a community to become self-reliant, and that concerned state agencies or individuals should be well aware of what aspects or roles they should be involved in so that community members are able to maintain self-reliance with dignity while at the same time, a sense of community.

KEYWORDS : SOCIO-ECONOMIC, COMMUNITY STUDY, SARABURI PROVINCE